

MUUAN POIKKEUKSELLINEN KANSAKOULUN TALOUSSUUNNITELMA.

Väinö Vaara.

Kansakoulut ovat perustamisestaan alkaen olleet kunnallisia, kunnan perustamia, hallitsemia ja kannattamia laitoksia. Tosin kunnallisen koulun ohella on tehtaiden, kartanoiden, kyläkuntien ja yhdistysten toimesta ja varoilla syntynyt kansakouluja, mutta ne ovat aina olleet varsin pienenä vähemmistönä. Valkealan kunnassa tämä poikkeuksellinen menettely muodostui säännöksi, järjestelmäksi, jonka pohjalla kunnan kansakoululaitos on kasvanut lähes nykyiselleen. Koulut täällä aina vuoteen 1922 saakka olivat kyläkuntien, piirien, kouluja. Kunnalla ei alkuperäisen suunnitelman mukaan ollut tuskin mitään tekemistä koulujen kanssa.

Kunnan ensimmäinen kansakoulu, joka alkoi 1870, kyllä perustettiin kunnan päätöksellä, mutta sekään ei rasittanut kunnan verotuksella koottuja rahastoja. Vuoden 1800 vaiheilla oli näet kuntaan perustettu pitäjän lainamakasiini, jonka voittovarot ohjesäännön mukaan oli käytettävä pitäjän kansansivistyksen edistämiseksi. Koulua perustettaessa oli makasiinin koulukassassa 15000 markkaa. Kun koulu sai suojakseen seurakunnan omistaman pitäjätupa rakennuksen, riitti tämä rahasto varsin hyvin ylläpitämään koulun. Toisen kansakoulun perusti Kymin yhtiö tehtaalleen 1883 ilman kunnan tointa ja osuutta.

Näin oli laskettu pohja sille ajatukselle, että vastajetkin koulut oli perustettava kunnan hallinnasta ja taloudesta

riippumattomiksi kyläkuntien kouluiksi. Kun mitään säännöksiä tämän suuntaiselle järjestelylle ei ollut, oli kouluille laadittava ja hyväksyttävä ohjesäännöt ja saatava niille vahvistus. — 1890-luvun alulla olivat kansakoulukysymykset vilkkaasti pohdittavina. Sanomalehdissä ja opettajakokouksissa keskusteltiin kouluvelvollisuudesta ja oppivelvollisuudesta. Valtiopäivilläkin tehtiin näistä alotteita. Oppivelvollisuuden säätäminen vielä lykkäytyi, mutta 1898 tuli voimaan laki kouluvelvollisuudesta, joka pakoitti kunnat jakamaan alueensa koulupiireihin ja perustamaan niihin säädetyssä järjestyksessä kouluja. Asian ollessa aivan alkuvaiheessaan Valkealan hovin omistaja kunnallisneuvos A. N. Colliander sai sen toteutetuksi Valkealassa. Kunnankokouksessa 1892 päätettiin näet kunta jakaa piireihin, joissa kussakin olisi noin 60 9—13 vuoden ikäistä lasta. Seuraavan vuoden huhtikuun kokouksessa kunnankokous hyväksyi piirijakoehdotuksen. Ensimmäisellä piirijaolla on oma ja paikallisia oloja tuntevalle lukijalle varsin mielenkiintoinen historiansa, mutta meidän täytyy se tässä sivuuttaa.

V. 1893 hyväksyttiin myös kansakouluille ohjesääntö, jonka kuvernööri vahvisti. Tähän kunnan toiminnan kouluista piti päätymän. Piirien, piirikokousten, tuli aivan itsenäisesti päättää kouluistaan. Siten piirit päättivät jakaantumisestaan jos siihen aihetta oli, koulun paikasta, koulun perustamisesta, kannattamisesta, valitsivat johtokunnan jne. Piirikokousten päätöksistä valitettiin suoraan kuvernöörinvirastoon. Kunnan osuus rajoittui siihen, että se kunnan yhteisellä vastuulla hankki piireille 4000 markan kuoletuslainan yleisistä varoista ja luovutti piireille näiden manttaalin mukaisen osan makasiinin koulukassan vuotuisesta kasvusta kohta kun koulu oli perustettu. Muun osan koulumenoistaan piirit hankkivat verotuksella. Niinkuin jo mainittiin Kyminyhtiö oli perustanut koulun, jota — samoin kuin myöhemmin Voikaalle perustettua koulua — yhtiö kustansi työväkeään verottamatta. Rautatiehallituksen Kouvolaan perustamaa koulua varten ei myöskään koottu veroja. Muiden piirien kouluja

varten verotettiin piiriläisiä. Vero määrättiin kunnan tar-koituksiin pantujen äyrien mukaan, mutta mikäli vero suoritettiin luonnossa, käytettiin yleisemmin veroperusteena talon manttaalia. Piirit näet saattoivat milloin sen hyvänä pitivät koota myös luontaisia verosuorituksia. Yleiseksi tavaksi tuli, että koulun rakennuksiin tarvittavat hirret tuotiin talottain manttaaliäyrien (1 mantt.=100 äyriä) mukaan, jopa muutamissa tapauksissa piirin palkka opettajille maksettiin luonnon tuotteissa. Kouvolan kylän piirikokous esim. päätti 1894 vuosittain koota 4 kg heiniä, 2 l. rukiita ja 1 l. kaurjoja jokaiselta kunnallisveroäyryltä. Tämän saattoi suorittaa joko luonnossa tai piirikokouksen määräämän verohinnan mukaan rahassa. Sen erän karttuvista luonnontuotteista, jota ei käytetty opettajan palkkana, tuli johtokunnan muuttaa rahaksi. Samanlaisen päätöksen teki myös Kinansaaren piiri. Koulun vuotuisiin ylläpitomenoihin ottivat niin tilalliset kuin tilattomatkin samalla tavalla kunnallisveroäyriensä mukaan osaa, mutta yleiseksi säännöksi tuli, että talolliset kustansivat koulun rakentamisen. Ohjesäännössä ei tästä ollut määräystä, vaan johtui tämä Valkealan kansakoulujen »isän» kunnallisneuvos Collianderin vaikutuksesta. Hänellä oli korkeat käsitykset maanomistuksen ja maataviljelevän väestön merkityksestä. Tämä asema myös velvoitti ensi sijassa vastaamaan maan kehityksestä ja uhraamaan sen hyväksi. Kansakoulut jo kiinteimistönä ovat maaomaisuutta ja sen omistajia lähempänä kuin maasta irrallaan olevaa tilatonta väestöä. Sitäpaitsi valkealaiset kylät olivat talonpoikaiskylä, joissa tilatonta väestöä oli varsin vähän. Mikäli väestöä oli maanomistuksesta irtaantunut, se oli siirtynyt Kymin ja Voikaan tehtaille sekä rautatien palvelukseen Kouvolaan y.m. asemille. Tilattomain osuus, jos se olisi peritty, olisi ollut senvuoksi varsin vähäinen. Koulut tavallisesti rakennettiin urakalla. Hirret, kivet, sammaleet yms. talolliset toivat paikalle sekä tekivät päivätöinä maan tasaus- y.m. yksinkertaisia töitä.

Heti ensimmäisen piiri- jaon tultua vahvistetuksi useissa

piireissä ryhdyttiin puuhaamaan koulun perustamista. Toisissa piireissä se tapahtui nopeammin, toisissa valmistelut veivät vuosikausia, mutta ennen v. 1898 piirijakoasetuksen vaikutusta ja suureksi osaksi esitetyn omintakeisen järjestelmän ansiosta oli kuntaan saatu lukuisia kouluja: Kouvolan aseman 1894, Kouvolan kylän 1895, Kannuskosken 1896, Oravalan 1896, Voikosken 1896, Selänpään 1897, Tuohikotin 1897, Kourulan 1898, Kuivalan 1900 ja Saarento-Jokelan 1901. Jo ennen mainittu 1898 asetus pakoitti kunnan laatimaan uuden piirijaon. Piirejä tuli nyt 19. Kun useat piirit olivat jo jotakin koulua ennemmin rakentaneet ja kannattaneet ja nyt olivat pienentyneet, kunnankokous päätti, että pienille piireille annetaan harkinnan mukaan avustusta koulun rakentamiseen. Sen ohessa päätettiin kaikille piireille suorittaa vuotuista kannatusapua opettajain luvun mukaan, 800 markkaa johtaja- ja 400 markkaa lisäopettajaa kohti. Näin pyrittiin tasoittamaan piirien koulurasituksia. Täydellistä tasoitusta ei tässä luonnollisestikaan saatu aikaan ja niin oli aina odotettavissa, että jokin piiri vaatisi kunnan kokonaan kustantamaan koulun. Koulujen ottaminen kunnan huostaan oli jo toista piirijakoa v. 1900 hyväksyttäessä harkittava, mutta tällöin käsiteltiin entisellä talousjärjestelmällä edelleenkin olevan merkitystä eikä asia saanut yleistä kannatusta. Sitten tarkastaja Biskop teki siitä 1908 aloitteen. Hän myönsi, että kaikkien koulujen ottamisessa kunnan huostaan on suuria vaikeuksia, jonka vuoksi rautatien ja tehdasten koulut olisi kokonaan eroitettava kunnan taloudesta ja vain muut koulut olisi otettava kunnan kouluiksi. Kun ehdotuksen mukaan vauraimmat piirit olisivat tulleet erotetuksi yhteisestä taloudesta, ei ehdotusta hyväksytty. Kymmenkunta vuotta myöhemmin 1917 tarkastaja Roine teki kouluhallitukselle esityksen, että Valkealan kunta velvoitettaisiin ottamaan kansakoulut huostaansa. Kun esityksen perusteena olevat luvut, joilla tahdottiin osoittaa verorasitusten kohtuuttomuutta piireissä, olivat väärät, aivan tekaistuja, niin kunta muuten puuttumatta asiaan pyysi

lausunnossaan kouluhallitukselle, että kouluhallitus kehoitaisi tarkastaja Roinetta tekemään asiasta asiallisen ja totuudenmukaisen esityksen. Asia päättyi tähän. Jonkun aikaa myöhemmin kouluhallitus pyysi kunnalta selostusta, millä tavoin koulujen talous kunnassa oli järjestetty. Kunnan antama selvitys tyydytti kouluhallitusta, koska sen taholta ei asiaan sittemmin palattu. — Jo ennen tätä vaihetta näytti erään uuden koulun perustaminen johtavan siihen, että kunnan oli otettava koulut kannatettavikseen. Kunnan 1901 hyväksymässä piiriassa oli Mattilan piiristä eroitettu Voikaan tehtaan suhteellisesti pieni alue eri piiriksi. Tämän alueen liepeille kasvoi nopeasti tiheä asutus, Pien-Mattila, joka 1908 muodostettiin koulupiiriksi. Kummassakin mainitussa piirissä oli väestö etupäässä tehtaan työväkeä. Voikaan piirissä tehdas kustansi koulun, Pien-Mattilassa kaikki verovelvolliset. V. 1910 oli Voikaan piirissä 91 kouluikäistä lasta ja 7752 veroäyriä, Pien-Mattilassa 150 lasta ja vain 2542 veroäyriä. Jälkimmäisessä piirissä olisi siis koulurasitus tullut 5—6 kertaa suuremmaksi kuin edellisessä, joten oli selvää, ettei kunta voisi kauankaan välttyä ottamasta Pien-Mattilan koulua huostaansa. Sen torjumiseksi kunta oikaisi piiriassa tapahtuneen virheen: päätti yhdistää nämä kaksi pientä piiriä. Koulumatkat eivät yhdistetyssä piirissä olisi ylittäneet 2 kilometriä. Sittemmin kun Kyminyhtiö otti vastatakseen kouluista, kunta peruutti päätöksensä piirien yhdistämisestä, mutta tuli niille yhteinen talous.

Näin saattoivat koulut edelleenkin jäädä piirien hallintaan. Kunnan osuus koulujen talouteen kuitenkin alituisen suureni. Vuotuista avustusta koroitettiin parikin kertaa, kunta yksin kustansi oppilasten kirjat ja muut koulutarpeet, huolsi kalliinajan palkkalisien suorittamisesta opettajille sekä avusti heikkoja piirejä entistä suuremmilla rakennusavulla. Useissa piireissä ei mitään kouluveroja enää koottukaan. Oli näin ollen aiheetonta säilyttää kaksinaisuutta koulutaloudessa. Koulujen kunnallistuttamisessa oli kuitenkin vaikeuksia, joiden voittamisesta ei oltu selvillä. Rautatien

koulu Kouvolassa esim. ollen lähellä asemaa oli rautatielle niin tarpeellisella tontilla, ettei koulua olisi voitu luovuttaa kunnalle, vaan olisi kunnan ollut rakennettava koulu muualle. Tehtailla oli jotenkin samat esteet. Sen lisäksi oli monia muita pulmallisia kysymyksiä. Oliko esim. kunnan ostettava koulut, oliko enemmän rasittuneille piireille suoritettava hyvitystä ja keille hyvitys jaettaisiin jne. Kun sitten Valkealasta erosi Kouvola kauppalakunnaksi ja Kymin ja Voikaan tehtaitten seudut eräiden Iitin osien kanssa muodostivat Kuusankosken kunnan, koulujen kunnallistuttaminen yksinkertaistui suuresti. Niinpä valtuusto päätti, että koulut v. 1922 alusta siirtyivät kunnan hallintaan ilman mitään hyvityksiä ja tasoituksia.

Valkealan omintakeisella koulusuunnitelmalla oli aikanaan arvonsa. Varmaa on, että vanhimmat koulut tätä tietä syntyivät aikaisemmin kuin kunnan omina. Koulut tulivat piirien kouluina halvemmiksi — nimenomaan rahallisesti halvemmiksi — kuin kunnan kouluina. Kunnan verot, vaikka otetaan mukaan koulupiirienkin verot, ovat järjestelmän ansiosta olleet varsin kohtuulliset. Erittäin huomatuiksi suunnitelman edut koituivat kuntaa ja sen omaisuutta jaettaessa. Kun useiden miljoonien markkojen arvoisia kouluja ei tarvinnut jaossa lainkaan ottaa huomioon, tapahtui pitäjän jako aivan kivuttomasti tuottamatta vaikeuksia kunnan taloudelle.

Mainitsemme eräitä lukuja Valkealan kansakouluista ennen pitäjän jakoa 1919, jaon jälkeen 1922 ja nykyisin, 1935

1919	23	koulua,	74	opettajaa,	noin	2800	oppilasta
1922	18	»	, 27	»	,	919	»
1935	22	»	, 45	»	,	1500	»